

DAVID McCRONE

Skócia: ország, társadalom, nemzet?¹

Mi valójában Skócia? Mit is jelent szociológiai értelemben? Ez első pillantásra mondvasinált kérdésnek tűnhet, hiszen Skócia a mindennapi értelemben egyszerűen létezik. A térképen egy terület, egy történelmi hagyományokkal rendelkező hely, melyet határ választ el déli szomszédjától. Tudományos színjátéknak tűnhet, ha Skóciát bármilyen szempontból problémás kérdésként kezeljük. Mindazonáltal Skócia mint jelentéssel bíró szociológiai kategória meglehetősen problematikus. Amennyiben csak a nemzetállamok tekinthetők társadalmaknak, és ha a szociológia a társadalom tudománya, jogosan merül fel a kérdés, beszélhetünk-e *Skócia szociológiájáról*?

A Skóciával foglalkozó szociológus számára a kihívás abban rejlik, hogy megvizsgálja, mennyiben társadalom a szó bármelyik értelmét tekintve. „Skócia” különböző jelentésszinteken létezik, melyek közül a szociológus számára nem mindegyik központi jelentőségű, de mindegyik szociológiai tartalommal bír. Skócia általánosabb szinten földrajzi hely, egy terület a térképen, domborzata, éghajlata és természeti adottságai által meghatározott sziklák, föld és víz együttese. Amennyiben félredobnánk ezeket az ismérveket, mint a szociológiai leírás szempontjából jelentéktelen dolgokat, nem árt emlékeznünk Skócia ábrázolására, mely ezekre az adottságokra épül. Skócia, mint a hegyek és a dagály országa jelenik meg az irodalomban, és így bukkan fel az idegenforgalom Skócia ábrázolásában is. Ahogy mindig is volt, ez egy tudat szülte vidék, mely azonban kihat a kulturális és politikai cselekvésre.

Skócia mint ország

Amikor dönteni akarunk afelől, társadalom-e Skócia, ez a kérdés elválaszthatatlanul összekapcsolódik más fogalmakkal. Például sokan, akik vonakodnának társadalomnak vagy akár nemzetnek nevezni, szívesebben hívják inkább „országnak”. Míg ez egy meglehetősen semleges elnevezésnek tűnhet, amely a területi integritásra helyezi a hangsúlyt, egyúttal azonban más képeket is felidéz. Mint ahogy Raymond Williams írja: „az »ország« együttesen jelent egy nemzetet és egy földterületet; »az ország« lehet az egész társadalom vagy annak vidéki területe². Az emberi települések hosszú történetében régóta jól ismert ez a kapcsolat, mely közvetve vagy közvetlenül mindannyiunk megélhetését biztosító föld és az emberi társadalom vívmányai között létrejött” (1973: 1). Az „ország” azért alakult ki, hogy szimbolizálja a hely legfőbb értékeit és elképzeléseit, vagyis a föld és a nemzet egymásbaolvadását.

Az identitás szempontjából központi jelentőségű a hely kérdése: *hol* van Skócia? Éppúgy, ahogy az idealizált Anglia lényegében egy vidéki idill, egy hely, ahol a vidék és az ország találkozik, úgy az „igazi” Skócia (valamint Wales és Írország) is lényegében vidéki — Walesben a walesi nyelvű, Skóciában és Írországban pedig a gael nyelvű közösségek (Gaeltachd) jelentik a kultúra szívét. Ami Skóciát illeti, a skót kultúra magáévá tett (vagy inkább magára erőszakolt) egy „gael víziót”. Malcolm Chapman (1978) antropológus rámutatott arra, hogy amikor Skóciában a 18. század végén felgyorsult az iparosodás, továbbá a skót alföld más területekhez képest jóval urbanizáltabb és iparilag fejlettebb régióvá vált, az itt élők átvették a skót Felföld mítoszait és skót kockás motívumait, ezzel is hangsúlyozva kötődésüket egy különálló kultúrához. A történet ironiája, hogy Skóciának ez a része, melyet korábban úgy emlegettek, mint barbár, elmaradott és vad vidéket, egyszerűen az „igazi” Skóciává - a skót kockás gyapjúszövet, a skót szoknya, a hanga földjévé - magasztosult.

Skócia, az „ország” tehát tudat szülte vidék, egy képzelt hely. És mint ilyen, a Skóciára vonatkozó fogalmak is azok, amelyekről az emberek azt akarják, hogy ilyen fogalmakká váljanak. Így lehet az is, hogy sokan állítják, Skócia azért szeret mítoszokat és legendákat gyártani önmagáról, mivel hiányoznak az állami autonómia formális politikai intézményei. Nagyon

fontos szerepet játszik az a kép, miszerint Skócia egy megosztott, skizofrén társadalom, mely részben megfelel a (skót) társadalomnak a (brit) államtól való különválásának. A skót kultúrával kapcsolatos elemzéseket áthatja a megosztottság feltételezése és ábrázolása. Erőteljesen él az a felfogás, miszerint egyrészt Skócia már túljutott a múlton, másrészt viszont kötődik hozzá: Skócia lényege a történelme.

A skót történelmi leírásokban aránytalanul nagy szerep jut egy túlon-túl romantikus és egy időszakra koncentrált történelemképnek. A néhai Marinell Ash érdemtelenül elhanyagolt, *The Strange Death of Scottish History (A skót történelem különös halála)* című művében azzal vádolja a skótokat, hogy a történelem során elvesztették magabiztosságukat: „Azzal egy időben, amikor a különálló és öntudatos Skócia megszűnt önmaga lenni, egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a skót múlt érzelmi sallangjai ... szimbólumai az édes Skócia ormai, szurdokai és ködlepte legelői, ajakobiták (Stuart-pártiak), a skótok Mária királynője, a skótkocka-mánia és a skót szobrok emelése” (1980: 10).

Ahogy Skócia elvesztette politikai, kulturális és gazdasági identitását, úgy tette egyre inkább magáévá a romantikus mozgalmak korában virágzó gael víziót. Ezek a jelképek magától értetődően Skócia huszadik századi idegenforgalmi képének részévé váltak. Ebben az értelemben Skócia természetesen semmilyen tekintetben nem egyedülálló a modern világban.

Kétségtelen, hogy számos történész szóvá tette már a Skóciáról kialakított képet. Hugh Trevor-Roper (1984) angol történész nyomán könnyen tekinthetnénk Skóciára, int egy olyan kreációra, amit hivatásos mítosz-teremtők és elbeszélők öntöttek formába. Skóciajelképei közül néhányat - a skót szoknya, a skót kockás szövet, a hanga, a skót duda - feltehetőleg 1745 után vettek át a Skót Felföldről, azért, hogy megkülönböztessék magukat a déli szomszédoktól. Lehet, hogy „Skócia” olyasvalami, amit egyszerűen az „örökségipar” és a Skót Idegenforgalmi Hivatal talált ki? „Skócia” kétségtelenül felidéz számos hatásos képet a romantika világából: ilyen a szomorúság, vereség, viszontagság, konfliktus és a harc; nyersanyag minden bizonnyal bőven rendelkezésre áll.

A Skóciával foglalkozó történészek sokat írtak már arról az elferdített valóságról, amelyet Skóciában „történelemnek” gondolnak. Egy olyan elbeszélésnek tűnik, amely figyelmen kívül hagyja a legutóbbi idők esemé-

neyeit a múlt átromantizált változata érdekében. Ez sokkal inkább a történelmi személyiségek, mint az emberek, inkább az események, mint a folyamatok történelme. Marinell Ash szavaival élve: „Skócia múltjának modern értelmezései olyanok, mint egy ködös táj; a homályba vesző háttérből csupán az emlékezés parányi csúcsai és szigetei emelkednek ki. E csúcsok némelyikét úgy hívják, hogy Bruce, Wallace, Bannockburn, a skótok Mária királynője, Bonnie Charlie herceg és a clearances³” (é.n.: 1).

Mindebből az következik, hogy a skótok számára lehetetlen átlátni vagy megérteni e ködbe burkolt, egymástól elszigetelt alakok közötti összefüggéseket. Skócia gazdag mitikus történelemmel rendelkezik, ez azonban gyakran hadilábon áll a valódi „történelemmel”. Történészek például hiába próbálták módosítani azt az elterjedt felfogást, miszerint az 1745-ös jakobita felkeléshez, valamint a felföldi clearanceshez hasonló események az angolok és a skótok közötti harcok voltak. Ash példaként azt emelte ki, mennyire fontos a Szent András-legenda a skót mitikus történelemben, hisz „világos példáját adja, hogyan keresett magának egy nemzet védőszentet”. Úgy tűnik, Szent András a tizenharmadik század tájékán helyezték szolgálatba a nemzet védőszentjeként. Önmagára valami is adó állam nem lehet meg védőszent nélkül, különösen akkor, ha ez jelentette a pápai jóváhagyást az állam fennhatóságához. A skótok részéről az ilyen politikai opportunizmusnak belső és külső oka is volt. Egyrészt az angol területi követelésekkel szemben Skóciának szüksége volt másokra, akik legitimitást és védelmet biztosítottak a fenyegetett államnak. Belpolitikai szempontból pedig az ország védőszentjeként az idegen Szent András megakadályozta, hogy a saját szentjeikre igényt tartó csoportok között belső villongások alakuljanak ki. Továbbá Szent András Jelképpé vált, aki egyesítette a nyelv és kultúra által elválasztott két népet” (a pikteket és skótokat a nyolcadik században). Kevés az elfogadható bizonyíték arra, hogy Szent Andrásnak bármilyen közvetlen kapcsolata lett volna Skóciával (az égi kinyilatkoztatás, amit a skótok királya kapott, amikor a szent megjelent neki egy csata előestéjén, és megjósolta a győzelmet, gyanúsán hasonlított bármelyik kinyilatkoztatáshoz, például Konstantin császár esetéhez i. sz. 345-ben). Mindazonáltal úgy tűnik, a fő cél az volt, hogy bebizonyosodjon: a skót régebbi keresztény nemzet, mint az angol (ez utóbbinak jóval kétesebb védőszentje volt a kappadókiai sárkányölő Szent György személyében, akit

aztán a Vatikán a hetvenes években ki is iktatott az autentikus szentek sorából).

Hasonlóképpen, ahogy Ash is rámutat, az 1320-as Arbroathi Nyilatkozat, mely oly meghatóan deklarálja Skócia függetlenségét, szintén nem olyan régen vált központi jelentőségűvé. A nyilatkozat (amelyről azt sem lehet biztosan tudni, hogy valóban nyilatkozatként látott-e napvilágot valahol, nemhogy Arbroathban), úgy tűnik, vagy háromszáz évre kiesett a skót történelmi tudatból, hogy aztán újra elővegyék a 17. században, amikor a Skócia Angliával történő parlamentáris uniója volt politikai napirenden. Az unióellenes erők úgy találták, hogy annak szövege és hangvétele felhasználható abban az ellentámadásban, amelyet, ahogy mondták, „Skócia identitásának elpusztítása” ellen indítottak.

Ebben a három történetben nem az a lényeges, hogy jól példázzák a történelemhamisítást, hanem az, hogy történelmi legitimitást szolgáltattak azoknak az igényeknek, melyek azt hangoztatták, hogy Skócia megkérdőjelezhetetlenül különálló ország. Lewis Grassie Gibbon 1935-ben William Wallace és Robert Bruce eltérő társadalmi hátterével akarta bizonyítani, hogy a kisemberek és az arisztokraták közötti küzdelemnek régebbi történelmi hagyományai vannak (Ash 1990).

Arra gondolhatnánk, hogy az ilyen történelemhamisítás sajátos skót vonás, amely jól tükrözi a skót identitás törekenységét. Azonban, ahogy Neal Ascherson is rámutatott: „Könnyen beszélünk egy nemzet kreálásáról, azonban e kreálás számos nemzeti ébredésnél és nemzetekszületésénél játszott szerepet. De tudnunk kellene, hogy inkább Skóciában, mint máshol. Oszsián egy kitaláció volt, de valóság voltak azok a nemzetekkel és a történelemmel kapcsolatos érzelmek, amelyeket James Macpherson eredeti kelta mondakörökből összeállított műve keltett. Finnország nemzeti eposza, a Kalevalájával később keletkezett, de ugyanúgy elkerülte a behatóbb vizsgálatot” (1988: 61).

A hagyományok kitalálása semmi esetre sem korlátozódik Skóciára, s ahogyan Hobsbawm (1984) is megállapította, ezek kötik össze a múltat a jellel, legitim folytonosságot biztosítanak egy vállalható történelmen keresztül. A 19. században létrejött új nemzetek is arra törekedtek, hogy megtalálják vagy meghonosítsák az olyan szimbólumokat és ikonokat, mint a zászlók, a dalok és a történetek.

Mindezek gyökere sokkal inkább szociológiai, mintsem történelmi, hiszen a mitikus történelem bármelyik ország történeti elbeszélésének létfontosságú része. A mítoszok nem foszlanak szét akkor, amikor tényekkel szembesítik azokat, mivel a bizonyíték nem vezet ki a mítoszokból, hiszen a kettő különböző síkon működik. Más szóval, a mítoszok igazságtartalmuktól függetlenül megerősítik a tapasztalatot és a cselekedetet. Ahogy Andrew McPherson (1983: 218) megállapította: „Durkheim óta a szociológusok a »mítosz« fogalmát gyakran nemcsak hiedelmekre alkalmazzák, amelyeket egyszerűen el lehet vetni kreáltságuk okán, hanem olyan népi történetekre is, amelyeknek két párhuzamos funkciója van. Egyrészt az identitás és az értékek dicsőítése, másrészt magyarázattal szolgál a világról, amelyben ezek megélhetőek vagy fellelhetőek. Így belátható, hogy a mítoszok kifejezőek és igazak, vagy kifejezőek és hamisak lehetnek, noha a magyarázatok, amelyekkel szolgálnak, a »tények«, amelyek megerősíthetik vagy megcáfolhatják, azok örökre vitatottak maradnak.”

A mítoszok és a legendák, amelyekre McPherson itt utal, viszonylag új keletűek és összefüggésben állhatnak a skót társadalom (Angliához viszonyított) feltételezett nyitottságával, egalitáriánus tendenciáival, azzal a képességével, mely szerint az oktatás útján növelni tudja a mobilitást. Ezek a mítoszok a 19. században a *lads o pairs*, a 20. században pedig a *Skóciában rasszizmus nem létezik-mítosz* körül kristályosodtak ki. Ahhoz, hogy ne söpörjük le e képzetek többségét avval, hogy történelmietlenek és minden tudományos alapot nélkülöznek, fel kell tennünk a kérdést, mitől van ezeknek az imágóknak ekkora hatásuk, miért állnak ellen bármilyen feltárásnak. Az egyik válasz az lehet, hogy oktatási rendszerében Skócia - más országokkal ellentétben - nem követeli meg saját történelmének iskolai oktatását. Másfelől pedig, mivel Skócia - miközben civil autonómiájának jó részét megőrizte - átruházta politikai szuverenitását a Westminsterre, így identitása jóval összetettebb (sőt, zavarosabb), mint azokban az országokban, ahol az állam és a társadalom egybeesik. Mindazonáltal Skócia politikai rendszeréből számos elem megmaradt.

Skócia mint társadalom

Akkor tehát Skóciát társadalomként kellene értelmeznünk? Ahogy a bevezetőben már láttuk, ez a fogalom egyre több problematikus kérdést vet fel a területek politikai, társadalmi és kulturális önállóságával kapcsolatosan. Anthony Giddens például úgy definiálja a társadalmat, mint „a politikai uralom egy adott rendszerének alávett, különálló területen élő, és a körülöttük lévő csoportoktól eltérő identitású emberek csoportját” (1995: 693).

Az ilyen földrajzi, politikai és ideológiai fogalmak értelmében Skócia egy társadalmat alkot. Talán érdemes lehet ezt az elnevezést úgy alkalmazni, hogy inkább a „civil társadalomra” gondolunk, amely fogalmat rendszerint arra használják, hogy megkülönböztessék a társadalmi szférát a politikaitól. Másképpen fogalmazva, amíg Skócia 1707-ben feladta állami-ságát, addig önkormányzatának intézményi apparátusát nagyrészt megtartotta. Az 1707-es unió biztosította, hogy az intézményes autonómia „szentháromsága” - a törvénykezés, az egyház és az oktatási rendszer - a kormányzat kulcstevékenysége maradjon. Miután Skócia szekularizálódott és a Westminster (valamint az európai) kormány egy magasabb rendű kormányzati rendszer részévé tette az országot, ezek az intézmények jócskán leépültek, ezzel egy időben viszont más intézményeknek megnőtt a jelentősége. Az 1707-ben megkötött alku sok tekintetben lehetővé tette, hogy Skócia az egységes brit állam határain belül egy meglehetősen eltérő civil társadalomként éljen tovább. Lindsay Paterson (1991: 105) így fogalmaz: „Az unió érintetlenül hagyta mindazt, ami a 18. században valóban hatással volt Skócia mindennapi életére (...) az unió, Angus Calder szavaival »megoldás volt a nagyon súlyos gazdasági és politikai problémákra«, ami együtt járt a már amúgy is kényszerpályán mozgó külpolitika feladásával annak érdekében, hogy a belpolitika irányítása továbbra is független maradhasson.”

Skócia polgári intézményei sok szempontból megőrizték önnállóságukat, és a brit állam kizárólag akkor avatkozott be, amikor úgy ítélte meg, hogy az állam katonai-politikai fennhatósága veszélyeztetve van (mint az 1745-46-os jakobita felkelés idején), vagy amikor arra Skócia uralkodó elitje külön megkérte (ez történt 1712-ben, amikor földesúri pártfogás alá

került a Kirk lelkészek találkozója). Paterson szerint Skóciában a hétköznapi élet és annak irányítása a skótok kezében maradt. Később konszolidálódott ez az állapot az 1832-es skót reformtörvénynek, valamint az olyan alkalmi irányítótestületek felállításának köszönhetően, amelyek többek között a börtönöket, a szegénytörvényt, az egészségügyet, az iskolákat és a törpegazdaságokat szabályozták. Ezek a testületek 1886-ban a Skót Hivatal (Scottish Office) felügyelete alá kerültek, ami furcsa módon azt a szemrehányást váltotta ki, hogy ezzel a skót nemzeti mivolt utolsó maradványai is eltűntek. Az elmúlt száz év során a reform igénye Skóciában azt eredményezte, hogy a Skót Hivatalnak oly mértékben megnövekedett a felelőssége, hogy *de facto* megvalósult a skót önkormányzatiság, vagy ahogyan Paterson nevezi, egyfajta „korlátozott szuverenitás”. A 20. század végére a „skót félállammal” szemben támasztott demokratikus számonkérés iránti igény azt jelzi, hogy a skótok felismerték, a közigazgatási decentralizáció elérte korlátait.

A különálló skót politikai adminisztráció 1886 óta tartó feltűnő növekedése kétségkívül hozzájárult a „Skócia-érzés” felerősödéséhez. Egyre könnyebb elképzelni, milyen is lenne egy önálló Skócia, pontosan annak köszönhetően, hogy a nyolcvanas évekre a Skót Hivatal „egy erős adminisztratív apparátussal rendelkező skót fél-állammá vált” (Kerevan 1980: 24). Az 1979-es népszavazás során a decentralizáció hívei azáltal tudtak a politikai autonómia ügye mellett érvelni, hogy hangsúlyozták, mennyire szükséges ezen adminisztratív struktúra feletti demokratikus elszámoltatás kiterjesztése. Mindemellett közrejátszott az is, hogy a különálló skót médiaprogram térnyerése a hatvanas évektől a Skóciát irányító közigazgatási apparátustól függött.

Ezen a szinten Skócia kétségkívül politikai-közigazgatási egységként, a Skót Hivatal által irányított rendszerként működik. Alig több, mint százéves működésével a Skót Hivatal politikai jelentést adott Skóciának. A történet ironiája, hogy mivel a westminsteri kormány Skóciát közigazgatási feladatként kezeli, vállalnia kell ennek következményeit. Ha a Skót Hivatalt nem hozták volna létre, jóval nehezebb lett volna Skóciára úgy tekinteni, mint értelmezhető politikai egységre. Az északi területet a központi brit állam „észak-brit regionális tartományaként” lehetett volna kezelni. Maga a Skót Hivatal volt a kifejeződése a társadalmi szervezetek komplex háló-

zatának - a skót civil társadalomnak, ami aztán nagymértékben megkönnyítette azon igények megfogalmazását, melyek a skót kormány (Scottish government) közigazgatási hivatalának működése feletti kontrollt célozták meg. Ez például körülményesebb lenne Észak-Angliában, ahol hiányzik egy ilyen jellegű közigazgatási keret. Skócia (Waleshez hasonlóan) megőrizte a nemzethez tartozás számos történelmi és kulturális maradványát, emellett ugyanakkor elegendő különálló érintkezési hálózattal is rendelkezik, melyek köré a társadalmi és politikai tudat szerveződhet.

Annak ellenére, hogy a déli részek túlnyomóan a brit állami befolyás alatt állnak, a skótok megfelelő mértékben őrizték meg saját civil társadalmukat, amely a nemzeti identitáshoz való ragaszkodásban érhető tetten. Megmaradni „skótnak”, úgy tűnt, fontosabb, mint „britnek” lenni, különösen a háború utáni brit gazdasági recesszió idején szemben a hatvanas évek végi, hetvenes évek eleji időszakkal, amikor felfedezték az északi-tengeri olajmezőket. John P. Mackintosh 1974-ben, a skót nacionalizmus új felvirágzásakor megfigyelte, hogy a skótoknak két identitás közül kellett választaniuk: „A kettős nemzetiséggel a választás egyszerű, ha már nem lehetsz büszke arra, hogy brit vagy, akkor légy skót. Ez egy olyan választási lehetőség, amely minden személy számára felkínál egy kedvező alternatívát akkor, amikor csalódik »britségében«” (1974: 409).

Amióta Mackintosh a fenti sorokat leírta, ez az „alternatív büszkeség” szembetűnően megnövekedett. A folyamatos gazdasági problémák, az északi-tengeri olajfelfedezésekhez kapcsolódó remények és csalódások, a skót gyáripár nagy részének felszámolása a nyolcvanas évek elején és mindennek tetejében egy angol miniszterelnök elkerülhetetlen megválasztása 1979-ben, mindez tehát hozzájárult ahhoz, hogy az alternatív identitás megerősödjön. 1991-ben a *Scotsman* című lap számára elvégzett közvélemény-kutatás szerint a skótok 40 százaléka skótnak és nem britnek tartotta magát, és további 29 százalék gondolta úgy, hogy ő inkább skót, mint brit. 21 százalék azt gondolta magáról, hogy egyenlő mértékben skót és brit. Noha ezek az adatok keveset árulnak el az ilyen érzések mélységéről, vagy azok politikai hátteréről, mindazonáltal láthatóan megerősítik az alternatív vágyak komoly jelenlétét. Az elmúlt évtized során a skót politika is — politikai programját tekintve - egyre „skótabbá” vált. Ezt a változást olyan politikai elemzők is érzékelték, mint Neal Ascherson, aki 1989 elején, 10

ével a balsikerű elszakadási népszavazás után írt erről. A skót politikai teátrumba, írta, már nem könnyű a bejutás a nem skótok számára: „A skót-angol határ északi oldalának politikája egy sajátos jelentéshálón belül működik - múltbéli és jelenbeli nyilatkozatok, kongresszusi határozatok, pártosodások és szakadások, népre való hivatkozások egy olyan országban, amely mostanra megszokta négypárti rendszerét, valamint formális és informális intézményeit - mindez máshol, az Egyesült Királyság más részein egyszerűen nem létezik" (1989).

Természetesen mondhatjuk, hogy ez a diskurzus egyszerűen a politika furcsa világát tükrözi, azonban valószínűbbnek tűnik, hogy ez az átalakulás a határtól északra alapvetőbb társadalmi változásokról tudósít. Különös politika volna az, amely nem tükrözné ezeket a skót társadalom legmélyén végbement változásokat.

Miután megpróbáltuk alátámasztani azt a kijelentésünket, hogy a skót társadalom esetében alkalmazhatóak a fenti fogalmak, fontos emlékeznünk, hogy maga a „társadalom” szó is igencsak problematikusává vált. A nyolcvanas évek elején Alain Touraine (1981: 5) ezt a nem igazán szokatlan megállapítást tette: „A társadalom absztrakt gondolata nem választható el egy nemzeti társadalom konkrét valóságától, mivel ez a gondolat úgy határozható meg, mint az intézmények, az ellenőrzés és az oktatás hálózata. Ez szükségszerűen visszautal egy kormányhoz, egy területhez, egy politikai kollektivitáshoz. A társadalom ezen gondolata a kialakulóban lévő nemzetek ideológiája volt, mint ahogy még ma is az.”

Más szociológusok mellett érveltek, hogy a „társadalom” túlonalt problématis fogalom, így inkább mellőzni kellene. Michael Mann (1986: 2) fogalmazta meg ezt talán a legtömörebben és legélesebben, mondván: „Egy szociológustól szokatlannak tűnhet ez az álláspont, de ha tehetném, mindenestől eltörölném a »társadalom« elnevezést”. A kifejezés használata ugyanis két problémát vet fel, írja. Egyrészt a legtöbb elemzés egyszerűen egyenlőségjelet tesz a „társadalmak” és az államok vagy az államközösségek közé. Ezért van az, hogy „a 19. század végi, 20. század eleji nemzetállam hihetetlen nagy, ám rejtett hatással van a társadalomtudományokra, ami azt jelenti, hogy a nemzetállami modell dominálja a szociológiát és a történelmet is” (uo.: 2). Másrészt a „társadalom” kifejezés egységes társadalmi rendszert feltételez, de „sem földrajzi, sem társadalmi

értelemben nem találhatunk ilyen körülhatárolt, egységes társadalmat", írja Mann (uo.: 3). Még a nemzetállam sem „körülhatárolt egész”.

Mit kell akkor társadalom alatt értenünk? Mann azt állítja, hogy a társadalmat nem annyira belső homogenitást feltételező egységes fogalomként, hanem egy „laza konföderációként”, a „társadalmi interakció egymást átfedő hálózataiként” kellene kezelnünk. Így a társadalom olyan egység, amelynek határain belül a társadalmi interakció viszonylag sűrű és állandó, legalábbis a határain átnyúló interakciókhoz viszonyítva. Másrészt a társadalom egységes fogalma feltételezi, hogy miután az emberek társas lények, ebből adódóan olyan társadalmi lények, melyeknek szükségük van egy körülhatárolt és megmintázott társadalmi egészre - egy társadalomra a szó legszűkebb értelmében. Így talán eljuthatunk a társadalom különböző fokozataihoz.

Tegyük fel magunknak azt a kérdést, mondja Mann, milyen társadalomban élünk. Élhetünk legmagasabb szinten a „nyugati társadalomban”, vagy egy „kapitalista társadalomban” és így tovább, de nyilvánvalóan a brit társadalomban élünk, ami azt feltételezi, hogy a nemzetállam egy valós interakciós hálót képez. Természetesen léteznek más „társadalmi-térbeli interakciós hálózatok” is, amelyekben részt veszünk. Mindenekelőtt a helyi „társadalmak” vagy közösségek tagjai vagyunk. Ezt a „közvetítő” (mediating) világot kiválóan jellemzi Anthony Cohen antropológus (1982: 13): „Annak, hogy egy ember tisztában van saját skót mivoltával, nincs sok köze a jakobita háborúhoz, vagy Burnshoz vagy akár a glasgow-i lakásállomány elkeserítő állapotához. Viszont köze van ahhoz a saját történelmi tapasztalathoz, amit farmerként saját falujában, Aberdeenshire-ben, egy adott faluközösség tagjaként vagy egy adott család tagjaként él meg. A helyi tapasztalat közvetíti a nemzeti identitást.”

A legutolsó mondatot meg is fordíthatjuk, mondván, a nemzeti identitás (ebben az esetben a skót identitás) szintén közvetíti a helyi tapasztalatokat, amennyiben ezeknek nemzeti szinten is van jelentőségük. A megélhetési gondokat egy aberdeenshire-i farmon vagy egy glasgow-i nyomornegyedben is lehet például a „skót lét” következményeként értelmezni. Amikor a társadalmat részleges, közvetítő hálózatok sorozataiként határozzuk meg, a lényegi kérdés az, hogy létezik-e a hálózathoz tartozás tudata, és ha igen, milyen mértékben. Másként fogalmazva, ezek a világok szim-

bolikusan konstruáltak, a kötődés (vagy a leszakadás) tudata a definíció fontos része.

Ha Skócia abban az esetben „társadalom”, amennyiben felsorakoztat olyan valóságos kereteket, amelyeken keresztül a társadalmi tapasztalatok megítélhetőek, akkor nem szükséges tagadnunk azt, hogy léteznek más szintjei is az egyesülésnek - ilyen például a gael, shetlandi, glasgow-i azonosságtudat. Ezek egyike sem zárja ki vagy áll ellentmondásban a „skót” identitással. A nemzeti identitás ilyen értelme vezet el minket Skócia megértésének harmadik szintjéhez: a nemzetként értelmezett Skóciához.

Skócia mint nemzet

A „nemzet” fogalma szorosan kötődik az ideológiai síkhoz, és mint ilyen, közvetett értelmezésre szorul. Ahogy Charles Tilly is megállapította: „a »nemzet« a politikai szótár egyik leghomályosabb és legtendenciózusabb fogalma” (1975: 6). Amikor azt állítjuk, hogy a nemzet ideológiai fogalom, nem azt kívánjuk sugallni, hogy valamilyen értelemben hamis vagy megalapozatlan, esetleg ellentmond a materiális valóságnak. Ahogy Mann rámutat, a világot nem kizárólag közvetlen érzéki megfigyelés útján értjük meg, hanem úgy is, hogy fogalmakat, jelentéskategóriákat használunk, amelyekkel az észlelt dolgokat értelmezzük. Ebben az értelemben, az ideológiai mezőt nem lehet egyszerűen leszűkíteni egy materiális mezőre, noha sok esetben szoros kapcsolatban áll ezekkel az érdekekkel. „Jelentékeny ideológiák nagyban követik az idők változó körülményeit és képesek őszinte híveket toborozni” (Mann 1986: 23).

Az ideológia nem „hamis” még akkor sem, ha Gramsci szavaival élve, „széles körben elterjedt a szó negatív tartalma, ami azt eredményezte, hogy az ideológus fogalmának elméleti vizsgálata módosult, a fogalom eredeti jelentésétől eltávolodott” (1988: 199). Az ideológia egy olyan transzcendens és immanens hatalomforrást feltételez, ami a hatalom magasabb, „szent”, a világi struktúráktól független formájából ered. Ebben az értelemben nagyon lényeges, hogy az emberek osszák a közös hitet e magasabb rend legitimitásában és hatalmában (erre a vallás a legnyilvánvalóbb példa),

melyek rítusokon és esztétikai formákon keresztül fejeződnek ki. Mann Blochot idézi: „Nem érvelhetsz egy énekkel” (1986: 23).

A „nemzet” gondolata a középkor óta divatos, eleinte arra használták, hogy fajra, eredetre, rasszra utaljanak vele, és csak az elmúlt néhány évszázad óta feltételez politikailag szervezett népcsoportot. Raymond Williams így ír erről: „Az történt, hogy a születési helyhez és a születési csoporthoz kötődő valóságos és jelentős érzéseket beleerőítették egy egész más gyökerekkel rendelkező, lényegében politikai és adminisztratív szervezetbe” (1983: 181).

A nemzet fogalmától elválaszthatatlan a „nacionalizmus” fogalma, amelyet változó módon határoztak meg és tettek egymással rivalizáló elméletek tárgyává, hogy azután, Cohen szavaival élve, ideológiai „fogasként” szolgáljon. Noha ma a „nemzetről” a modern állam jut eszünkbe, használata jóval régebbre nyúlik vissza. Talán az egyik leghelytállóbb definíció Benedict Andersontól származik, aki a nemzet négy jellemzőjére helyezi a hangsúlyt. Az első szerint a nemzet elképzelt, mivel magában hordozza a közösség eszméjét, a társadalmi interakciót még azokkal az emberekkel is, akikkel soha nem találkoztunk. A második jellemző értelmében a nemzet korlátozott, mivel határai végesek, noha kiterjeszthetők. A harmadik tulajdonság szerint a nemzet szuverenitást feltételez abban az értelemben, hogy sorsát tagjai - az emberek - határozhatják meg. Ez történhet államalakulat keretei között is, vagy anélkül is. Végül a nemzet közösséget jelent, egy emberek között jelenlévő mély és horizontális testvériség tudatát. Anderson azt mondja, hogy a nemzetek „képzelt közösségek”, mivel olyan összetartozástudatot igényelnek, amely időben és térben vízszintes és függőleges is lehet. A „nemzet” nemcsak a jelenben élők irányába feltételez rokoni köteléket, hanem az elhunyt generációkkal szemben is. A nemzet gondolatát úgy kell felfognunk, állítja Anderson, „mint történelmen végighaladó szilárd közösséget” (1983: 31). A történelmi folytonosság gondolata döntő szerepet játszik abban, hogy a nemzet képzelt közösségként működik. Ez a tudat szüli azokat a kapcsolatokat, amelyek rég elhunyt ősökkel kötnek össze és Anthony Smith szavaival „a nemzet a mesénk állandó megújrodása és generációról generációra történő újbóli elbeszélése lesz” (1986: 208).

Kevés kétség maradt afelől, hogy Skócia mint nemzet, mekkora ideológiai hatalmat jelent a fentiek tükrében. Eszerint Skócia nem csupán a

sziklák, a föld és a víz együttese, hanem egy transzcendens gondolat, egy eszme, amely végighalad a történelmen és az adott kor igényei szerint újraértelmezi azt. Ebben a tekintetben ez persze nem egyedülálló. Amikor azt állítjuk, hogy Skócia (vagy Wales, Írország vagy akár Anglia) a „képzelt szüleményei”, ezalatt nem azt értjük, hogy azok „hamisak”. Arra gondolunk inkább, hogy azokat nem mint valós helyeket, hanem mint újra meg újra gyártott gondolatokat kellene értelmezni. Hiszen mindenekelőtt azok a képzelt helyei. Ebben az értelemben a „skót nép” fogalma századokra visszanyúló történelmi képzet, amely azt feltételezi, hogy a 19. századi paraszt és a 20. századi munkás valamiféle meghatározó közös identitással rendelkezik. De Skócia nem egyedülálló e tekintetben.

Nézzük csak meg „az angol nép” vagy „a német nép” kifejezéseket; ezek nem csak azokra vonatkoznak, akik egy időben az adott helyen élnek, hanem azokra is, akik máshol élnek, és főleg azokra, akik egyszer valamikor (a történelem során) éltek. Ezeket a kifejezéseket arra használják, hogy kijelöljék az odatartozókat, de ugyanakkor kirekesszék azokat, akik nem érdemesek arra, hogy tagjai legyenek az adott csoportnak - azért, mert máshol születtek, vagy mert nem elfogadható faji vagy etnikai tulajdonságokkal rendelkeznek. Legnyilvánvalóbban a németek esetében látható, hogy a nemzet határai nem feltétlenül esnek egybe az állam határaival, hiszen 1990-ig két német állam volt, azokról a német etnikumúakról nem is beszélve, akik más államokban élnek és akik igényt tartanak valamilyen nyelvi vagy kulturális rokonságra.

„A skót nép” azok számára jelent definíciós problémákat, akik több generációra vissza tudják vezetni őseiket, szemben azokkal, akik ugyan Skóciában élnek, de nem ott születtek. A walesiek esete jól példázza, hogy a nemzet konceptualizációja korszaktól függő és történelmileg konstruált. A 19. század végén „Wales” újraélesztése ideológiai eszközként szolgált ahhoz, hogy az embereket az elnyomó idegen, vagyis az angolok ellen lázítsa, akik „elvtették a földet” (Williams 1980). Ilyen körülmények között a nyelv olyan elsődleges „kulturális azonosítónak” vált Gellner megfogalmazásában, amely kijelölte a „körön belülieket” és természetesen a kívülállókat. Anderson szavaival élve, „ha egyrészt történelmi sorsszerűségnek, másrészt pedig a nyelv segítségével képzelt közösségnek tekintjük, a nemzet úgy jelenik meg, mint ami egyszerre nyitott és zárt” (1983: 133).

Nem szükségszerű, hogy a nemzetek nyelvileg különbözőek legyenek, azonban számos példa létezik arra, hogyan konstruáltak vagy inkább rekonstruáltak nemzeti nyelveket politikai okokból: ilyen a héber, a norvég, még az ír nyelv is, amely az írül beszélők arányához képest jóval nagyobb politikai jelentőséget kapott. Az „igazi”, vagyis az autentikus Írország ragaszkodott ahhoz, hogy a nyelv politikai hangsúlyt kapjon. Anderson úgy látta, hogy Skócia részben azért nem volt képes a 18. században lázadó nacionalizmust gerjeszteni, mert a skót alföldön az angol volt az uralkodó nyelv, és ez lehetetlenné tett bármilyen „európai típusú, nemzeti nyelven alapuló nacionalista mozgalmat” (1983: 86), noha a skót nyelv különlegessége termékeny politikai talajt biztosíthatott volna a nacionalizmus újraélesztésének (McClure 1988). Anderson fontos dologra mutatott rá, de ezzel azt sejtetheti, hogy más „azonosítók” kevésbé fontosak a nacionalizmus feléledéséhez. A nyelvnek mindamellett nemcsak előnye, de hátrányai is vannak, mivel küszöböt állít fel: a „bejutni akaróknak” feltételeknek kell megfelelniük. A walesihez képest erős skót nacionalizmus tükrözi azt a tényt is, hogy a nyelvi megkülönböztetés hiánya ellenére (vagy amiatt), a nacionalizmus többet jelenthet, mint a múlt veszélyben lévő kultúrájának megóvását.

A vita, amely arról szól, mekkora szerepe van a nyelvnek a nacionalizmus kibontakozásában, elrejt egy ennél sokkal alapvetőbb kérdést. Az egyik hagyományos álláspont szerint a nacionalizmus egyszerűen a meglévő kulturális és társadalmi különbségek kifejeződése. Frederik Barth (1969: 11) így fogalmaz: „Arra neveltek minket, hogy azt képzeljük, mind-egyik csoport viszonylag izolált körülmények között, főleg a helyi környezeti tényezők függvényében fejleszti kultúráját és társadalmát, környezetéhez felfedezésekkel és esetleg kölcsönvett technikákkal alkalmazkodik. Ez a történelem egymástól elkülönült népek világát teremtette meg. Minden egyes nép létrehozta saját kultúráját és társadalomba szerveződött, amelyet magától értetődően egy mindentől elzárt magányos szigetként lehet vizsgálni.”

A lényeg abban rejlik, hogy a nacionalizmus nem az objektív különbségek kifejeződése, hanem azon különbségek mozgósítása, amelyeket a szereplők fontosnak tartanak. Barth azt mondja, hogy a kulturális különbségekre nem mint elsődleges és meghatározó tulajdonságokra kellene tekin-

tenünk, hanem mint a társadalmi küzdelmek eredményére vagy céljára. Ilyen értelemben „a nemzet” nem a társadalomszerveződés ősi formája, hanem egy képzet, egy vágy. Nem egyszerűen „helyként”, hanem „folyamatként” kellene értelmeznünk. Nemcsak annak a kérdésnek lehet értelme, hogy „Hol van Skócia?”, hanem annak is: „Mikor volt Skócia?”.

A nacionalista mozgalmaknak általában két válaszuk van erre a kérdésre, az egyik a múlt, a másik a jövő felé tekint; feladatuk pedig egyesíteni a kettőt. A múltat tekintve a nemzetnek jellemzően van egy „fénykorszaka”, mutat rá Raymond Williams, egy romantikus retrospektív kép, melyben a nemzet és a társadalom összetartozott. Ez néha a történelemben is beazonosítható (a politikai függetlenség elvesztése előtti időszakban, például amikor az ország még „egyben” volt), de inkább a képzeletben létezik. Másrészt ezt a képet szükséges kivetíteni a jövőbe, elképzelni, milyen lesz a közösség, amikor újra egységes lesz. A feladatban döntő szerep jut a történelmi mítoszoknak. Hagyományokat ki lehet találni, a nemzeti identitás számára lehetséges szimbólumokat gyártani. Talán a „kitalálni” szó sejteti, hogy a mítoszokat és a tradíciókat gyártották; úgy tűnik, a kulturális nyersanyagokat aszerint alakítják, hogy összefüggést, értelmet kapjon a cselekvés. De nem a mítoszok megdöntése a feladatunk, hanem megmutatni, hogyan és miért használják őket. A hagyományok és mítoszok sokatmondó, ugyanakkor részleges értelmezést adnak a társadalmi valóságról és a társadalmi változásról. Egyszerre befogadók és kirekesztők, és éppen ezáltal válnak a jelenben olyan mozgósítható erővé, amely a hit és a cselekvés számára legitimitációs forrásul szolgálhat. Raymond Williams (1977: 115) így ír erről: „A hagyományt általában úgy értelmezték, mint a társadalmi rendszer egy viszonylag passzív historizált szegmensét; a hagyomány a továbbélő múlt. [Mindazonáltal] nekünk nem csak a „hagyományt” kell vizsgálnunk, hanem egy szelektív hagyományt - a múlt formálásának és a jelen előre kialakításának egy szándékosan szelektív változatát, ami majd kiválóan alkalmazható a társadalmi és a kulturális meghatározás és identifikáció folyamata során. A múlt egy olyan változatáról van szó, amely felhasználható arra, hogy alátámassza és összekapcsolja a múltat a jellel. Amit gyakorlatilag kínál: egy magától értetődő folytonosság tudata.”

Így a hagyományok intézményeket legitimálnak, a csoport kohézióját szimbolizálják, valamint a többieket is a helyes hitre és értékekre szociali-

zálják. E hagyományok fennmaradnak, mert jelenkori érdekeket szolgálnak. Az „örökségiparral” kapcsolatos írások növekvő száma (Wright 1985) is azt bizonyítja, milyen erős a nemzeti múlt tudata a jelenben. A múlt mindenekelőtt magával hordozza a fénykorszak idealizált hangulatát, és ha a múltnak ezt a tudatát mobilizáljuk, akkor „a nemzet képes újra elvarázsolni a varázstalanított hétköznapokat”, mondja Wright (1985: 24). Amit nyújt, az az „etnotörténelem”, egy historizált, idealizált történelmi pálya, amely keretet ad a társadalmi identitás számára. Skóciában és Walesben az uralkodó angol-brit etno-történelem mellett különböző etnotörténelmek közül lehet választani, és ezek mindegyike a saját mítoszait, legendáit és hagyományait mozgósítja. Bizonyos esetekben ezek az etnotörténelmek egymással szemben álló, rivalizáló politikai kultúrákból merítkező erős vallási identitások köré épülnek. Talán a legjobb példa ezekre a kétféle ír identitás, amelyet jól jellemeznek az unionista „No Surrender!!” (Nem adjuk fel!) és a nacionalista „Erin Go Brathü” jelszavak.

Amikor Skóciát mint nemzetet vizsgáljuk, fontos megtudnunk, milyen mechanizmusok termelik újra a szükséges képzetet. Tehát nemcsak arra a kérdésre kell választ kapnunk, hogy Skócia mikor létezett (vagy létezik), hanem arra is, „Hol van Skócia?” és hogy „Kinek a Skóciája?”. Skóciával kapcsolatban természetesen többféle, egymással versengő változatok léteznek. Ezek mitológiai alapon különböztethetők meg egymástól: a múlt és a jelen Skóciája; a felföld és az alföld Skóciája, a keleti partok kisvárosi Skóciája szemben a nyugati part nagyvárosi Skóciájával. A történelem adott pillanataiban egyes Skócia-verziók felülemelkedhetnek a többin. Ez történt például a 18. és a 19. századi protestáns Skóciában, amikor kiiktatták a „katolikus” történelmet (Ash 1980:129); vagy a századfordulón, amikor Skócia és az unionizmus összekapcsolódott és a század végén, amikor e két dolog teljesen szétvált.

Ezeket a képzeteket vitathatják, sőt ki is sajátíthatják anyagi előnyökre törekvő társadalmi érdekek, azonban hibát követnének el, ha ilyen egyszerűen egymáshoz rendelnék a két dolgot. Az elmúlt két évtized egyik legérdekesebb változása például az volt, hogy a Skót Nemzeti Párt (SNP - Scottish National Party) Skócia gazdag és sokszínű kulturális jelentését politikai töltetűvé tette, de ennek a politikának a lényegét rendszerint nem könnyű megragadni. A pártnak régóta az a legfőbb gondja, hogy nem képes

„Skócia” gondolatát egy politikailag független nemzet gondolatává átalakítani. „Skóciáról” továbbra is a zeneakadémia, a turizmus és a kulturális szervezetek jutnak az emberek eszébe. A SNP a politikai és kulturális szimbólumokat nem csak az északi-tengeri kőolaj felfedezésének időpontjáig használta. A skót konzervatívokat is őszintén zavarba hozta az, hogy nem tudták az általuk skóciai értékeknek nevezett takarékoságot, kemény munkát és vállalkozó szellemet mobilizálni. A thatcheri átalakítást többnyire idegennek, angolnak, politikailag szűk látókörűnek bélyegezték meg, annak ellenére, hogy aki mindezt levezényelte, Adam Smithet mint „egy ragyogó skótot” emlegették.

A Skóciáról alkotott képek némelyikét azonban lehet politikai és anyagi érdekekkel párosítani - ilyen a legelők vidéki Skóciája, a városi munkásosztály ipari Skóciája. Mindezek olyan képek, amelyek a politikai szinten egymás vetélytársai és mindegyik Skócia egy bizonyos arcának hangsúlyozásából építkeznek. Amennyiben Skócia nemzet, feltehetjük a kérdést, kinek a nemzete? Kinek a képét mutatja Skócia? És milyen politikai szándékai vannak? „Skócia” elsősorban jelentéshalmaz, ahogy Anglia, Franciaország, Németország és a többi ország is az. Sok múlik azon, melyikjelentés győzedelmeskedik.

A „nemzet” sok tekintetben hasonlatos a „közösséghez”, amennyiben nem a „valóságos” tulajdonságaira, hanem az ahhoz tapadó szimbolikus jelentésekre vagyunk kíváncsiak. Anthony Cohen úgy fogalmaz, hogy a közösség lényegét tekintve szimbolikusán konstruált; olyan valami, ami nem a földrajzi vagy a társadalmi térben, hanem sokkal inkább az emberek tudatában létezik. „Az emberek szimbolikusán közösséget építenek, amelyet arra használnak, hogy jelentések forrása és tárháza legyen, és identitásukhoz vonatkoztatási keretet adjon” (Cohen 1985: 118). A „nemzet” szót könnyedén használhatnánk a „közösség” helyett, mivel az előbbi az utóbbi egyik változata. Hogy megint Cohent idézzük: „Az emberek akkor hoznak létre közösséget - legyen az etnikai vagy helyi alapon szerveződő közösség -, amikor abban látják a legmegfelelőbb közeget ahhoz, hogy kifejezzék lényük egészét” (Cohen 1985: 107). Az előbbihez hasonlóan a határok fogalma is nagyobb jelentőséget kap, mivel azok egyrészt az emberek tudatában léteznek, másrészt valós, materiális konstruktumok.

Összefoglalás

Miután a gyors társadalmi és gazdasági változások megingatták a politikai hagyományokat, a nacionalizmus újra politikai kérdés lett Skóciában és másutt is. A 19. század közepétől a 20. század közepéig létező nemzetállam folyamatosan veszti el létjogosultságát: a gazdaságot tekintve egyre kevesebb kapcsolat köti össze a politikai és a gazdasági rendszereket. A nemzetállam, úgy tűnik, elveszti jelentőségét egy olyan világban, amelyet multinacionális cégek és nemzetközi szervezetek uralnak. Politikai téren a nemzetállam létjogosultságát, az erőszak feletti kontrollt szigorúan lecsökkentették. Kulturális téren a nemzetek már nem gyakorolhatják a weberi értelemben használt kultúrpolitikát, amely a kulturális identitás politikai védelmét jelentette. A modern állam számára jelentősen megnehezült a monokulturális nyelvhasználat fenntartása. A multikulturalizmussal kapcsolatban már nem kérdés, kívánatos-e, hiszen elkerülhetetlenné vált.

Ebben a helyzetben a nemzetállam hatalmi igényére kétféle nyomás nehezedik, az egyik felülről, a nemzetek feletti szervezetek irányából (ilyen az Európai Közösség), a másik alulról, a nemzeti vagy regionális autonómia igényekből fakad. Az a tény, hogy az Egyesült Királyságon belül ez a jelenség felbukkant, csupán a brit politikai és kulturális élethez kapcsolódó sajátos körülményeket tükrözi - ilyen a többnemzetiségű hagyomány, a háború utáni gazdasági recesszió tapasztalata, a politikai centrumban az angol, a periférián a skót és a walesi nacionalizmus feléléde. Cohen (1985:107) úgy fogalmaz, hogy az etnicitás feltámadása „a magasabb szintű identitások, az identitás szociálpszichológiai tárának teljes csődjét” tükrözi.

A tanulmány célja az volt, hogy megvizsgálja a Skóciához kötődő olyan különböző jelentésszinteket, mint az ország, a társadalom és a nemzet. Skócia minden szinten más és más identitással rendelkezik, és ezekhez az identitásokhoz jelentős kulturális és politikai tőke kapcsolódik. Mivel Skócia egy nemzet és nem egy állam, kevésbé használhatóak azok a hagyományos szociológiai modellek, amelyek a nemzet és az állam egybeolvadását feltételezik. Miután a nemzetállam létjogosultságát veszti a világgazdaságban, az államok politikai és kulturális közösségében, Skócia inkább a jövőbe, mint a múltba kínál betekintést. Mivel Skócia szorosan kötődik egy folyamatosan terjeszkedő világgazdasághoz, a nemzeti identitás és a kultu-

rális azonosságtudat történelmének egyik legérdekesebb pillanatában vált központi jelentőségűvé. És mint ilyen, ebben a (poszt)modern világban Skócia a szociológiai érdeklődés középpontjában áll.

Fordította: Kriza Borbála

JEGYZETEK

¹A fejezet eredeti címe: What is Scotland?? In David McCrone 1992: Understanding Scotland: the sociology of a stateless nation. London: Routledge.

²Az angol „country” szó jelenthet országot és vidéket is. (A ford. megj.)

³A 19. század végén, a skót törzsek vezetői a kapitalizmus térhódításával felismerték, hogy a szegény és népes családokból álló hagyományos törzsi struktúra sokkal inkább kötelezettségekkel, mint anyagi haszonnal jár. Így, miközben a vezetők a nagyvárosokban valamilyen vállalkozásba fogtak, a törzsek szegény tagjai arra kényszerültek, hogy máshol - a szerencsésebbek Új Zélandon, Kanadában, míg mások a skót nagyvárosok munkásnegyedeiben - kezdjenek új életet. (A ford. megj.)

Anderson, B.: *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London, 1983, Verso.

Ascherson, N.: The religion of nationalism. In *The Observer*, 1988. december 4.

Ascherson, N.: *The Observer (Scotland)*, 1982. március 12.

Ash, M.: *The Strange Death of Scottish History*. Edinburgh, 1980, Ramsay Head Press.

Ash, M.: William Wallace and Robert the Bruce: the life and death of a national myth. In Samuel, R. és Thompson, P. (szerk): *The Myths We Live By*. London, 1990, Routledge.

Ash, M.: *The St Andrews Myth (mimeo)*. 1. é. n.

Barth, F.: *Ethnic Groups and Boundaries*. Bergen, 1969, Scandinavian University Books.

Chapman, M.: *The Gaelic Vision of Scottish Culture*. London, 1978. Croom Helm.

Cohen, A. (szerk): *Belonging: Identity and Social Organisation in British Rural Cultures*. Manchester, 1982, Manchester University Press.

Cohen, A.: *The Social Construction of Community*. London, 1985, Tavistock.

Giddens, A.: *Szociológia*. Budapest, 1995, Osiris.

Gramsci, A.: A Gramsci Reader: Selected Writings, 1916-1935. Forgacs, D. (szerk): London, 1988, Lawrence & Wishart.

- Hewison, R.: *The Heritage Industry: Britain in a Climate of Decline*. London, 1987, Methuen.
- Hobsbawm, E.: Mass-producing traditions: Europe, 1870-1914. In Hobsbawm, E. és Ranger, T. (szerk.): *The Invention of Tradition*. Cambridge, 1984, Cambridge University Press.
- Kerevan, G.: Whither Scotland?? In *Bulletin of Scottish Politics*, 1980, 1.
- Mackintosh, J. P.: The new appeal of nationalism. In *New Statesman*, 1974. szeptember 27.
- Mann, M.: *The Sources of Social Power*. 1. k. Cambridge, 1986, Cambridge University Press.
- McClure, D.: *Why Scots Matters*. Edinburgh, 1988, The Saltire Society.
- McPherson, A. F.: An angle on the Geist: persistence and change in Scottish educational tradition. In: Humes, W. M. és Paterson, H. M. (szerk.): *Scottish Culture and Scottish Education, 1800-1980*. Edinburgh, 1983, John Donald.
- Paterson, L.: Ane end of Ane Auld Sang: sovereignty and the renegotiation of the Union. In Brown, A. és McCrone, D. (szerk.): *Scottish Government Yearbook*. Edinburgh, 1991, Edinburgh University Press.
- Smith, A.: *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford, 1986, Basil Blackwell.
- Tilly, C.: *The Formation of National States in Western Europe*. Princeton, 1975, Princeton University Press.
- Touraine, A.: Une sociologie sans société. In *Revue Française de Sociologie*, 1981, 22.
- Trevor-Roper, H.: Invention of tradition: the highland tradition of Scotland. In Hobsbawm, E. és Ranger, T. (szerk.): *The Invention of Tradition*. Cambridge, 1984, Cambridge University Press.
- Williams, G.: When was Wales? BBC Radio Wales, szóbeli előadás, 1980.
- Williams, R.: *The Country and the City*. London, 1973, Chatto & Windus.
- Williams, R.: *Marxism and Literature*. Oxford, 1977, Oxford University Press.
- Williams, R.: *Towards 2000*. Harmondsworth, 1983, Penguin.
- Wright, P.: *On living in an Old Country: The National Past in Contemporary Britain*. London, 1985, Verso.